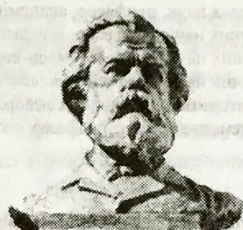

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

Національного
педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Серія 17
Теорія і практика навчання
та виховання

Випуск 26

Київ

Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2015

ФАХОВЕ ВИДАННЯ

затверджене Президією ВАК України 2010 р. від 14.04.2010 за № 1-05/3 (педагогічні науки)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія KB № 8823 від 01.06.2004 р.

Схвалено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова

(протокол № 7 від 24 лютого 2015 р.)

Редакційна рада:

- В. П. Андрущенко – доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, ректор НПУ імені М. П. Драгоманова (голова Редакційної ради);
А. Т. Авдієвський – почесний доктор, професор, академік НАПН України;
В. П. Бех – доктор філософських наук, професор;
В. І. Бондар – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
Г. М. Торбін – доктор фізико-математичних наук, професор (заступник голови Редакційної ради);
В. Б. Сєтух – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАН України;
П. В. Дмитренко – кандидат педагогічних наук, професор;
І. І. Дробот – доктор історичних наук, професор;
М. І. Жалдак – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
Л. І. Мацько – доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України;
О. С. Падалка – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;
В. М. Синьов – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України;
М. І. Шкіль – доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України;
М. І. Шут – доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАПН України;

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України (відповідальний редактор);
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар);
І. Д. Бех – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України;
А. П. Каніщенко – кандидат педагогічних наук, професор;
А. Й. Капська – доктор педагогічних наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
В. М. Махінов – доктор педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
Т. С. Яценко – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Н 34 Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. *Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання.* – Вип. 26 : збірник наукових праць / за науковою ред. академіка В. І. Бондаря. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 248 с.

У статтях розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів ВНЗ та співробітників наукових установ України з питань педагогіки, методики та технології навчання і виховання.

Для викладачів та студентів педагогічних навчальних закладів, науковців та практичних працівників.

8. Смит Р. К. Перспектива. Глубина и реалистичность изображения : учеб. издание / Рэй Кэмпбелл Смит. – М. : Кристина – новый век, 2004. – (Серия: “Уроки живописи: шаг за шагом”), 2004. – 47 с.

Шалварова К. С., Карпенко В. А. Комплексный подход к изучению перспективы в процессе подготовки художника-педагога.

В статье поднимаются вопросы комплексного подхода к изучению будущими художниками-педагогами теории и практики перспективных построений в изобразительном искусстве. Рассматривается ряд дисциплин художественно-педагогического цикла, содержание которых, в их синтезе, активно влияет на формирование у студентов системы знаний по перспективе и приобретения ими практического опыта проектирования пространства на плоскости.

Ключевые слова: система перспективы, комплексный подход, построение пространства картины, система знаний.

Shalvarova K. S., Karpenko V. A. The integrated approach for the study perspective in the process of the education of the artist-teacher.

The article raises issues an integrated approach to the study of future artists and teachers of the theory and practice of perspective constructions in the fine arts. Discusses a number of disciplines pedagogical cycle, the contents of which in their synthesis has a great impact on the formation of the students' knowledge systems in perspective and helping them to acquire practical experience designing space on the plane.

Keywords: system perspective, an integrated approach, building the picture space, the knowledge system.

УДК 378.147:75

Шевнюк О. Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДАХ

У статті проаналізовано актуальний стан системи навчання образотворчого мистецтва у вищих художніх навчальних закладах на Україні; обґрунтовано концептуальні основи методики навчання образотворчого мистецтва у ВНЗ; виокремлено її мету і завдання; представлено її провідні принципи, зокрема, професійної спрямованості та мобільності, системності та послідовності навчання, урахування індивідуальних особливостей студентів і розвитку їх творчого потенціалу, комплексності діяльності тощо; заявлено теоретичні підходи до проектування дидактичної системи навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: методика навчання, образотворче мистецтво, педагогіка вищої освіти.

Виклики сучасності, пов'язані з процесами глобалізації, що розширюють горизонти доступності культурних цінностей світової цивілізації та водночас породжують ризики пріоритетності масової культури та провокують явища культурної уніфікації, суттєво підвищують значимість вищих художніх навчальних закладів в загальній системі освіти як таких, що забезпечують збереження національної культурної ідентичності та естетичних стандартів високого мистецтва. В Україні понад 40 навчальних закладів I-IV рівнів акредитації державної, комунальної та приватної форми власності (коледжі й інститути мистецтв, інститути декоративного мистецтва, академії образотворчого мистецтва і архітектури, інститути дизайну, педагогічні університети, класичні університети) здійснюють підготовку фахівців за основними видами образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, графіка), декоративно-прикладного мистецтва, дизайну, театрално-декораційного мистецтва, архітектури, реставрації творів мистецтва,

мистецтвознавства та артменеджменту. За даними державного комітету статистики України понад 20 тисяч студентів щорічно отримують дипломи за освітньо-кваліфікаційними рівнями: "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст", "магістр" у галузі знань "Мистецтво" за спеціальностями "Образотворче мистецтво", "Дизайн", "Декоративно-прикладне мистецтво", "Фотомистецтво". За умови виконання психолого-педагогічної, методичної та практичної програми підготовки відповідно до галузевого стандарту педагогічної освіти за спеціальностями "Образотворче мистецтво", "Дизайн", "Декоративно-прикладне мистецтво" випускникам присвоюється кваліфікація вчителя відповідного профілю. Прийом до вищих навчальних закладів на спеціальності галузі знань "Мистецтво" здійснюється на підставі творчого конкурсу та фахових випробувань, метою яких є оцінка здібностей вступників до творчої діяльності за обраним напрямом підготовки.

Проблема теоретичних і методичних засад професійного становлення майбутніх педагогів мистецьких дисциплін заявлена в працях С. В. Коновець [1], В. Ф. Орлова [2], Г. М. Падалки [3], І. М. Туманова [4] та інших. Предметом їхнього аналізу стали особливості формування в студентів фахової спрямованості, професійної культури, потенціалу, ресурсного забезпечення методичної готовності фахівців тощо. Незважаючи на суттєві досягнення в розробці проблем методичної готовності фахівців тощо. Незважаючи методика навчання образотворчого мистецтва у вищих художніх навчальних закладах поки не стала предметом комплексного теоретико-педагогічного вивчення; її висвітлення у науково-педагогічній літературі носить розрізнений характер і не здійснювалося на рівні цілісного теоретико-методологічного обґрунтування.

Метою пропонованої статті є теоретичне обґрунтування концептуальних основ дидактичної системи методики навчання образотворчого мистецтва у вищих художніх навчальних закладах, виокремлення її мети та завдань, аналіз провідних взаємозв'язаних принципів як регулятивних норм педагогічної практики.

Вищі художні навчальні заклади України послідовно реалізують культуротворчу функцію освіти на основі гуманізації, гуманітаризації та примноження національних і світових культурних надбань. Останнє закріплено на рівні державної політики відповідними законодавчими актами. В нашій державі діяльність вищих навчальних закладів художнього профілю регламентується цілою серією законів, зокрема Законами України "Про професійно-технічну освіту" (1998), "Про вищу освіту" (2000), "Про народні художні промисли" (2001), а також положеннями Національної доктрини розвитку освіти (2001). Зазначені законодавчі акти визначають загальні принципи функціонування системи художньої освіти. В той же час організація навчального процесу у вищих художніх навчальних закладах має свої системні особливості, суттєво відмінні від інших гуманітарних освітніх інституцій, що полягають в індивідуальному підході, функціонуванні творчих майстерень, системі наставництва, питомій вазі практичної роботи, домінуванні креативних практик тощо.

Специфічні закономірності навчання образотворчості в системі вищої художньої освіти є предметом вивчення конкретної дидактики (на відміну від загальної дидактики), яку називають методикою навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах. Вона досліджує закономірності перебігу процесу навчання образотворчого мистецтва, його мету та завдання, ефективні педагогічні умови та зміст, продуктивні методи і форми, накопичує оптимальний технологічний інструментарій, а також вивчає особливості моніторингу результатів предметної діяльності. Процес навчання образотворчого мистецтва є спільною діяльністю викладачів і студентів, їх взаємодією, спрямованою на забезпечення передачі фахових знань, умінь і навичок. Двосторонній

характер навчання образотворчого мистецтва завжди передбачає взаємообумовлені процеси викладання і учіння: викладання є цілеспрямованою діяльністю художника-педагога щодо реалізації освітніх завдань, а учіння є упорядкованою роботою студента над оволодінням художньо-професійною компетентністю.

Цілісна освітня система підготовки фахівця образотворчого мистецтва у вищому навчальному закладі є дидактичною системою (від грец. “didaktikos” – повчаючий і “didasko” – вивчає та “systema” – ціле, створене за частинами, з’єднання), для якої характерні внутрішня цілісність, взаємозв’язок і взаємообумовленість структур, поєднаних спільними цілями та організаційними принципами. Основними складовими дидактичної системи є мета, завдання, зміст, методи, технології, форми, результати навчання. Стабільність, життєздатність і перспективність дидактичної системи залежить від системності проектування (від цілей і змісту через методи і форми до досягнення результатів), реалізації та корекції процесу навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах. Чітко сформульована ієрархія цілей навчання на основі структурних компонентів наукових знань і професійних умінь визначає його зміст, обумовлений вимогами суспільства до змісту професійної діяльності фахівців; інструментарієм реалізації змісту навчання виступають педагогічні технології, вибір яких зумовлює результат освітнього процесу як ступінь досягнення мети.

Отже, *мета навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах є основною передумовою продуктивності його результату*. Її визначення конкретизує представлену в Законі “Про освіту” загальну мету освіти – розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства і збагачення на цій основі гуманітарного потенціалу суспільства та його інтелектуального капіталу. Метою навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах є формування професіонала-художника з високою загальною культурою і відповідальністю перед суспільством, його готовності до різноаспектної художньої творчості в умовах конкурентного і мобільного ринку праці.

Реалізація заявленої мети можлива на основі вирішення наступних завдань навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах (відповідно до концепції тотожності змісту освіти змісту культури російського дидакта І. Я. Лернера):

- оволодіння системою культурно-мистецьких знань, що забезпечують становлення соціально адекватної особистісної картини світу та художнього типу мислення майбутнього фахівця;
- опанування основними принципами, способами і формами образотворчої діяльності людства як засобами трансляції соціально значущих культурних смислів і вільного вибору культуровідповідних стратегій професійної діяльності;
- набуття досвіду культуротворчої мистецької діяльності фахівця, його просвітницької, дослідницької та художньої активності, спрямованих на його входження в соціальну практику, забезпечення його конкурентоздатності та мобільності на сучасному динамічному ринку праці;
- формування особистісної системи ціннісних орієнтацій, комунікативних навичок і суб’єктної активності майбутніх фахівців, орієнтованої на засвоєння суб’єктної природи культурних процесів як інструменту національно-культурної самоідентифікації особистості.

Залежності між метою та завданнями навчального процесу та його закономірностями відображено в дидактичних принципах як регулятивних нормах педагогічної практики. Вони розкривають теоретичні підходи до побудови процесу навчання образотворчого мистецтва та керуванню ним у вищих навчальних закладах. *Принципи навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах є вихідними дидактичними*

положеннями, що відображують закономірності процесу навчання, визначають основні вимоги загального спрямування педагогічних дій з розвитку особистості. Основними принципами навчання образотворчого мистецтва, що відображають специфічні особливості цього процесу у вищих навчальних закладах, є:

- орієнтованість на розвиток особистості майбутнього фахівця, його творчого потенціалу;
- професійна спрямованість, що визначає відповідність результатів підготовки фахівців вимогам, які пред'являються сферою художньої діяльності, їх конкурентоспроможність на ринку праці;
- професійна мобільність як готовність до оперативного відбору та реалізації оптимальних стратегій художньо-творчої діяльності на основі володіння системою узагальнених художніх знань і умінь;
- системність і послідовність в підготовці фахівців передбачає наступність у процесі навчання, логічну послідовність і зв'язок між навчальними дисциплінами;
- доступність навчання враховує рівень можливостей студентів, запобігаючи інтелектуальним, фізичним і психологічним перевантаженням;
- урахування індивідуальних особливостей студентів в педагогічному процесі передбачає орієнтацію на їх особистісні здібності, нахили та уподобання, індивідуальну систему цінностей;
- цілеспрямованість педагогічного процесу сприяє цільовій спрямованості змісту та організаційно-методичного забезпечення на досягнення поставленої мети навчання образотворчого мистецтва;
- свідомість, активність і самостійність студентів у навчанні як підтримка проявів самодіяльності, творчості та ініціативи, запобігання формалізму, безініціативності, байдужості;
- забезпечення єдності наукової та навчальної діяльності студентів полягає у формуванні наукового світогляду, вироблення умінь і навичок наукового пошуку, засвоєння способів наукової організації праці;
- проблемність навчання як засвоєння знань і умінь в ситуаціях інтелектуальних ускладнень та емоційного збудження;
- наочність навчання на основі збагачення чуттєвого пізнавального досвіду майбутніх художників;
- комплексність різних видів діяльності передбачає інтеграцію досвідів навчальних і творчих, громадських і побутових, комунікативних і пізнавальних практик студентів, взаємодію різних видів мистецтв у єдиному процесі креативного пошуку;
- творча взаємодія викладача і студента, що уможливорює співтворчість суб'єктів педагогічного процесу, як на рівні навчання, так і на рівні самостійної проектної діяльності;
- естетизація освітнього середовища, спрямована на створення умов емоційно комфортного навчання, розвиток художньо-естетичного смаку, ініціювання творчих проєктів і виставкової діяльності студентів.

У реальному педагогічному процесі дидактичні принципи навчання образотворчого мистецтва реалізуються в тісному взаємозв'язку, взаємозумовлюють один одного, жоден з них не може бути задіяний відокремлено.

Представлений вище теоретичний аналіз дозволяє зробити такі **висновки**:

- значення вищих художніх навчальних закладів в загальній системі освіти в сучасних складних соціокультурних умовах суттєво підвищується для забезпечення збереження національної культурної ідентичності та естетичних стандартів мистецтва;
- стабільність, життєздатність і перспективність дидактичної системи навчання

образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах залежить від системності її проектування (від цілей і змісту через методи і форми до досягнення результатів), послідовності її реалізації та корекції;

– мета і завдання дидактичної системи навчання образотворчого мистецтва у ВНЗ повинні відображувати тотожність змісту освіти змісту культури в його полікультурних вимірах;

– заявлені принципи дидактичної системи навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах мають бути спрямованими на відображення закономірностей навчального процесу, визначати підходи до цілеспрямованого керівництва цим процесом і ефективно орієнтовувати педагогічні дії з цілісного розвитку особистості майбутнього фахівця.

Використана література:

1. Коновець С. В. Теоретичні і методичні основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Світлана Володимирівна Коновець. – К., 2012. – 479 с.
2. Орлов В. Ф. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Валерій Федорович Орлов. – К., 2004. – 453 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : навч. посіб. / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2010. – 274 с.
4. Туманов И. Н. Учебно-творческий подход в подготовке художника-педагога в условиях развития современной художественной культуры : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Игорь Николаевич Туманов. – Волгоград, 2001. – 329 с.

Шевнюк О. Л. Теоретические основы обучения изобразительному искусству в высших художественных учебных заведениях.

В статье проанализированы актуальное состояние системы обучения изобразительному искусству в высших художественных учебных заведениях на Украине; обоснованы концептуальные основы методики обучения изобразительному искусству в вузе; выделены ее цели и задачи; представлена ее ведущие принципы, в частности, профессиональной направленности и мобильности, системности и последовательности обучения, учета индивидуальных особенностей студентов и развития их творческого потенциала, комплексности деятельности; заявлено теоретические подходы к проектированию дидактической системы обучения изобразительному искусству в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: методика обучения, изобразительное искусство, педагогика высшего образования.

Shevniuk O. L. Theoretical foundations of teaching visual arts in higher art education.

The article analyzes the current state of the system of training the visual arts in higher artistic education in Ukraine, the conceptual foundations of methods of teaching fine arts at the university, highlighted its goals and objectives, represented by its guiding principles, in particular, professional orientation and mobility, systematic and consistent training, taking into account the individual characteristics of students and develop their creativity, complexity of activities; stated theoretical approaches to the design of didactic training system visual arts in higher education.

Keywords: methods of learning, art, higher education.